

**BOSHLANGICH SINIF O‘QUVCHILARINI DARS JARAYONIDA FAOLLIGINI
OSHIRISH****Tuygabulova Aqiloy***Qoraqalpog‘iston Respublikasi Ellikqal‘a tumani
60- maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi.*

Annotatsiya: *Ta'limiy maqsad bu o'quvchilarda mustaqil fikrlash, og'zaki va yozma savodxonlikni oshirish, mantiqiy tafakkurni rivojlantirish orqali ularning muloqot madaniyati va faolligini takomillashtirishdir.*

Kalit so'zlar: *ijodkorlik, intiluvchanlik, mustaqil o'zlashtirish, mahorat, iste'dod.*

Ta'lim o'qituvchi va o'quvchilarning hamkorlikdagi faoliyati bo'lib, shu jarayonda shaxsning taraqqiyoti, uning ma'lumoti va tarbiyasi ham amalga oshadi. Darslarda o'qituvchi o'z bilimi, ko'nikma va malakalarini mashg'ulotlar vositasida o'quvchilarga yetkazadi, o'quvchilar esa uni o'zlashtirib borishi natijasida undan foydalanish qobiliyatiga ega bo'ladi. O'rganish jarayonida o'quvchilar o'zlashtirishning turli ko'rinishlaridan foydalanishadi, ya'ni o'zlashtirilayotgan ma'lumotlarni qabul qilish, qayta ishlash hamda amaliyotga tatbiq etishda o'ziga xos tafovutlarga tayanadi. Ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilarning dars paytidagi hamkorligi, o'quvchilarning mustaqil ishlashi, sinfdan tashqari ishlar shaklida ta'lim va tarbiya masalalari hal etiladi. Boshlang'ich ta'lim jarayonini pedagogik texnologiyalar, ta'limga yangicha yondashuv, innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida tashkil etish uchun ularni yanada ko'proq o'quvchilarning mustaqil bilimga bo'lgan ehtiyoj va ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilgan faoliyatiga yo'naltirish lozim. O'qituvchi ma'lumot beruvchi rolidan faol ta'lim jarayonini tashkil etish, ularning o'quv motivatsiyasi va faoliyatini boshqarish, bilimga bo'lgan mavjud ehtiyojlarini psixologik-pedagogik jihatdan oqilona qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish, erkin fikrlash, ijodkorlik, innovatsiyalar roliga o'tishi kerak. 6-7 yoshli bolalar uchun yangi mashg'ulot bo'lgan kitobxonlik ulardan yangi fazilatlarni, yangi imkoniyatlarni egallashni talab qiladi. O'qish uchun bolalarda doimiy e'tibor, o'tkir aql, mustaqillik, mehnatsevarlik, vazminlik kabi fazilatlar bo'lishi kerak. Tajribalar shuni ko'rsatadiki, bola bema'ni so'zlarga qaraganda mazmunli tushunchalarni tezroq va ishonchli tarzda yodlashi mumkin.

Iste'dod - inson ruhiyatining butun umri davomida doimiy ravishda rivojlanib boradigan sifati bo'lib, u insonning bir yoki bir nechta sohalarda boshqa odamlarga qaraganda yaxshiroq natijalarga erishish qobiliyati bilan belgilanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari yosh bo'lgani uchun ularga bilimlarni sodda tilda o'rgatish, darslarda o'yin elementlaridan foydalanish zarur. Bola hayotining ko'p qismini o'yinlarda o'tkazadi. O'yinlar nafaqat didaktik vosita, balki bola hayotining asosiy shaklidir. Shu sababli, o'yinning nozik tomonlarini o'zlashtirmasdan va o'yin

faoliyatini boshqarishni o'rganmasdan turib, oldimizda turgan mas'uliyatli vazifani bajara olmaymiz.

O'quv jarayonida tashkil etilgan didaktik o'yinlar ham o'quvchilar tafakkurini rivojlantirishga qaratiladi. Didaktik o'yinlar dam olish yoki bo'sh vaqtni o'tkazish vositasi bo'libgina qolmay, ular o'quv faoliyati vositasi hamdir. Muvaffaqiyatga erishish uchun ustoz doimo innovatsiyalarni izlashi va qo'llashi zarur. Yangi bilimlarga intilish, yangi ko'nikmalarga ega bo'lishda o'qituvchi qanchalik ko'p o'rgansa, strategiyani ishlab chiqsa oliy maqsadga erishish oson bo'ladi. Buning uchun boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirgan holda turli didaktik o'yinlar yordamida darsga jalb qila olishi kerak. Mustaqil ta'lim orqali talabalar o'z oldiga maqsadlar qo'yadi, ularning akademik rivojlanishini nazorat qiladi va baholaydi, shu bilan ularning o'quv motivatsiyasini boshqaradi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisiga mustaqil o'qishga yordam beruvchi 7 maslahat:

1. O'quvchilarning o'zlarini nazorat qilishlari uchun imkoniyatlar yaratish: O'z-o'zini nazorat qilish ikki jarayonga bog'liq: maqsadlarni belgilash va boshqalardan va o'zidan fikr-mulohazalarni qabul qilish. O'quvchilar o'zlarining tengdoshlarini baholash usullarini ishlab chiqishda qo'llagan strategiyalari ta'lim maqsadlariga erishishda samarali ekanligini tekshirishga yordam beradi. 2. Savollardan mustaqil ta'lim vositasi sifatida foydalaning. Bu yerda maqsad mas'uliyatni asta-sekin o'qituvchidan o'quvchiga o'tkazishdir. O'qituvchi yuqori darajadagi savollarni, ochiq savollarni, fikrlashni, muammolarni yechish va chuqurroq tushunishni rivojlantirish uchun o'quvchilarning javoblariga moslashuvchan javob berish orqali darsda samarali nutqni rivojlantirishi kerak.

3. O'quvchilarni xatti-harakatlarini modellashtirishga undash. Masalan, qaysi toifadagi ma'lumotlarni eslab qolish osonroq ekanligini ko'rsating. 4. Muloqotni, shu jumladan o'rganishga yo'naltirilgan tilni rivojlantirish. Bu o'quvchilarga o'quv bosqichlari haqida ko'proq ma'lumot olish, o'zlarining individual ta'lim usullarini tushunish va o'z fikrlarini bildirishda yordam beradi. 5. Sinf ishi va uy vazifalari yuzasidan yozma yoki og'zaki fikr bildirish. Bu o'quvchilarning mustaqil ishlashga bo'lgan ishonchini oshirishning yaxshi usuli bo'lishi mumkin. 6. Birdamlikni rag'batlantirish. Doimiy ravishda javob izlamasdan kichik guruhlarda sifatli topshiriqlarni bajarish imkoniyatini bering va ularni birbiridan o'rganishga va o'z g'oyalarini rivojlantirishga undang. 7. Tanlash imkoniyatini bering va ularni o'z ta'lim maqsadlarini belgilashga undang. Ular o'zlarining qiziqishlari va afzalliklari haqida o'ylashlari va o'z ta'limlariga ega bo'lishlari uchun bu sizning o'quvchilaringizga o'zlarining kuchli tomonlarini va o'z ta'limlarini nazorat qilishlarini his qilishlariga yordam beradi.

Umid qilamizki, agar ular ortga nazar tashlab, o'quv yilida qanday marralarni qo'lga kiritganini bilishsa, ularning ishonchi ortadi.

Sinfda texnologiyadan foydalanishning ijodiy yo'llarini topish o'qituvchi sifatida hayotingizni osonlashtirishi va o'quvchilarning darsga qiziqishi va qiziqishini oshirishi mumkin. Ko'nikmaga ega bo'lishda bir necha turdagi o'quvchilar toifalari mavjud va

o'qituvchi ularga nisbatan alohida yondashuv va metodlardan foydalanishga e'tibor qaratishlari lozim.

➤ Birinchi turdagi o'quvchilar: bu tip o'zlashtirishning past darajasi bilan ajralib turadi, bu aqliy operatsiyalarning past darajasi bilan bog'liq. Bunday yondashuv bilan o'quv vazifalarini o'zlariga moslashtirishga yoki aqliy mehnatdan butunlay qochishga harakat qilishadi, bu esa aqliy zaiflikka va o'rganish ko'nikmalarining etishmasligiga olib keladi.

➤ Ikkinchi toifa o'quvchilar malakasini o'zlashtirmaydilar: bu toifa o'quvchilar maktabga yaxshi o'qish niyatida yaxshi intellektual tayyorgarlik bilan keladi. Biroq ularning tarbiyaviy ishlariga kelsak, birinchi navbatda, o'rganayotgan narsasini bajarishga o'rganganlar fanlar bo'yicha faol aqliy mehnatdan chetlanishlari, tizimli va mashaqqatli mehnatga (matematika, chet tili) e'tibor qaratmasliklari ko'rinib turibdi.

➤ Uchinchi toifa bilimlarni o'zlashtirmagan o'quvchilar: bu tipning malaka darajasi birinchisi kabi past bo'ladi. Fikrlash jarayonlarining sekin rivojlanishi o'quv materialini o'zlashtirishda qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Ular o'quv topshiriqlarini bajarishda tanqidiy fikrlash qobiliyatiga ega emaslar. Ular o'z natijalarini boshqa o'quvchilar natijalari bilan solishtirishga harakat qilmaydi. Demak, topshiriqni bajarish nafaqat vazifani o'zlashtirish va bilmaslikdagi qiyinchiliklarni, balki o'qishga beparvo munosabatni ham anglatadi. Ko'nikmani o'zlashtirilmalik tushunchasi maktabning, o'quv harakati va natijalarining tabiiy va didaktik talablariga mos kelmaydi. O'zlashtirishning yetishmasligi talabaning o'qish va hisoblash ko'nikmalari yetarli darajada rivojlanmaganligi, intellektual tahliliy bilimlarning noto'g'ri taqsimlanishi, moslasha olmasligi va hokozalarda namoyon bo'ladi. Muammoni o'rganish inson, shaxs haqidagi barcha fanlarni o'rganishni taqozo etuvchi keng ko'lamlı ijtimoiy muammolarni o'z ichiga oladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Xasanova G.K. Ta'lim faoliyatining tasnifi va baholash tasnifi: Pedagogik muammolarni takomillashtirish // Ilg'or fan va texnologiya xalqaro jurnali. jild. 29. № 11s, 2020. Rp. 1958-1961 yillar.
2. Xasanova G.K. Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning ijodiy faoliyatini shakllantirishning pedagogik xususiyatlari // Akademiya. No 7 (46), 2019. 3. Bo'tayeva. H "Boshlang'ich sinf o'quvchilarida aqliy taraqqiyot shakllanishining psixologik xususiyatlari"